

RAUTALAMMIN KUNTA
TARKASTUSLAUTAKUNTA
2017 - 2020

ARVIOINTIKERTOMUS VUODELTA 2019

Sisällysluettelo

1	Tarkastuslautakunta ja tarkastustoiminta.....	3
1.1	Tehtävät ja kokoonpano	3
1.2	Arviointitoiminta.....	4
1.3	Sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamisen valvonta	5
1.4	Tilintarkastuksen järjestäminen	5
2	Tavoitteiden toteutumisen arviointi	7
2.1	Kuntastrategia 2030	7
2.2	Toiminnan ja talouden tavoitteet.....	7
2.2.1	Yleishallinto	8
2.2.2	Elinkeino toiminta	9
2.2.3	Perusturva.....	10
2.2.4	Sivistystoimi	12
2.2.5	Tekninen toimi ja vesihuolto	14
2.2.6	Yhteenveto toiminnan ja talouden tavoitteiden toteuman arvioinnista.....	15
2.3	Kunnan talous	16
2.3.1	Kokonaistalouden tarkastelu	16
2.3.2	Talouden keskeiset tunnusluvut	18
2.3.3	Talouden tasapaino.....	19
2.3.4	Yhteenveto kunnan taloudesta	20
3	Rautalammin kuntakonsernin toiminta.....	21
3.1	Konsernin toiminta vuonna 2019	21
3.2	Konsernivalvonta.....	22
3.3	Tytäryhtiöille asetettujen tavoitteiden toteutuminen	22
3.4	Yhteenveto kuntakonsernin arvioinnista	23
4	Vuoden 2018 arviointikertomuksen havaintojen jälkiseuranta.....	24
5	Yhteenveto.....	25
6	Tarkastuslautakunnan esitys kunnanvaltuustolle.....	27

1 Tarkastuslautakunta ja tarkastustoiminta

1.1 Tehtävät ja kokoonpano

Kunnanvaltuusto asettaa tarkastuslautakunnan hallinnon ja talouden tarkastuksen sekä arvioinnin järjestämistä varten. Tarkastuslautakunta laatii arviointisuunnitelman ja antaa valtuustolle kultakin vuodelta arviointikertomuksen, jossa esitetään arvioinnin tulokset. Valtuustolle arviointikertomusta koskevan esityksen yhteydessä tarkastuslautakunta yksilöi ne asiat, joissa kunnanhallitusta kehoitetaan ryhtymään toimenpiteisiin niiden korjaamiseksi ja joista kunnanhallituksen on annettava valtuustolle selvitys. Vuosittain laadittavassa arviointikertomuksessa korostuvat tarkastusvuoden aikana lautakunnassa käsitellyt asiat.

Lautakunta voi antaa valtuustolle muitakin tarpeellisenä pitämiään selvityksiä arvioinnin tuloksista. Tarkastuslautakunnan toiminta on riippumatonta toimivasta johdosta. Tarkastuslautakunnan tehtävässä korostuu kunnan toimintojen, toimintatapojen sekä palvelujen järjestämisen tarkoituksenmukaisuuden arviointi. Tilintarkastajan tehtävät liittyvät puolestaan laillisuusvalvontaan.

Tarkastuslautakunnan suorittaman arvioinnin tulokset raportoidaan kunnanvaltuustolle osoitetussa arviointikertomuksessa sekä mahdollisissa väliraporteissa. Tarkastuslautakunnan tehtävistä on säädetty kuntalain 121 §:ssä ja kunnan hallintosäännössä.

Kuntalain 121 §:n mukaan tarkastuslautakunnan tehtävänä on:

- 1) valmistella valtuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat;
- 2) arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla;
- 3) arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävyttä, jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää;
- 4) huolehtia kunnan ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta;
- 5) valvoa 84 §:ssä säädetyn sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset valtuustolle tiedoksi;
- 6) valmistella kunnanhallitukselle esitys tehtäviään koskeviksi hallintosäännön määräyksiksi sekä arvioinnin ja tarkastuksen talousarvioksi.

Kunnan hallintosäännön (v. 2018) 68 §:n mukaan tarkastuslautakunnan tehtävänä on lisäksi:

- 1) seurattava tilintarkastajan tarkastussuunnitelman toteutumista sekä muutoinkin seurattava tilintarkastajan tehtävien suorittamista ja tehtävä tarpeen mukaan esityksiä tilintarkastuksen kehittämiseksi,
- 2) huolehdittava siitä, että tilintarkastusta varten on tarpeelliset voimavarat, jotka mahdollistavat tilintarkastuksen suorittamisen hyvän tilintarkastustavan edellyttämässä laajuudessa,
- 3) tehtävä aloitteita ja esityksiä lautakunnan, tilintarkastajan ja sisäisen valvonnan tehtävien yhteensovittamisesta mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla.

Hallintosäännön mukaan ennen arviointikertomuksen antamista tarkastuslautakunta voi antaa valtuustolle tarpeelliseksi katsomiaan selvityksiä ja raportoi valtuustolle merkittävistä havainnoista myös tilikauden aikana.

Kunnanvaltuuston toimikaudeksi 2017–2020 valitsemina tarkastuslautakunnan jäsenenä ja varajäsenenä ovat toimineet vuonna 2019 seuraavat henkilöt:

Jäsen	Varajäsen
Emma Ilomäki, puheenjohtaja	Jaakko Vesterinen
Sami Räsänen (4.2.2020 saakka) Senja Hallivuori (4.2.2020 lukien)	Päivi Eklund
Päivi Heikkinen	Ari Weide
Lauri Lundberg	Eeva-Liisa Puranen
Tauno Herranen	Tytti Mård
Martti Törrönen	Pasi Raatikainen
Annikki Kaipainen	Mikko Piltonen

Tarkastuslautakunnan jäsenet ovat olleet esteellisiä arvioitaessa seuraavia toimintoja:

Jäsen	
Emma Ilomäki, puheenjohtaja	Keskusvaalilautakunta
Sami Räsänen (4.2.2020 saakka) Senja Hallivuori (4.2.2020 lukien)	Tekninen lautakunta Sivistyslautakunta
Päivi Heikkinen, jäsen	Elinvoimalautakunta, tekninen lautakunta, ympäristölautakunta
Tauno Herranen, jäsen	Elinvoimalautakunta, sivistyslautakunta
Annikki Kaipainen, jäsen	Perusturvalautakunta, tekninen lautakunta

1.2 Arviointitoiminta

Tarkastuslautakunta on kokouksessaan 24.10.2017 hyväksynyt koko toimikautensa 2017–2020 arviointisuunnitelman. Tarkastuslautakunnan neljän vuoden toimikauden aikana käydään läpi kunnan keskeisimmät toiminnot siten, että eri lautakuntien alainen toiminta on jaettu painopistealueiksi tarkastuslautakunnan eri toimintavuosille. Tilivuoden 2019 tarkennettu työsuunnitelma on hyväksytty tarkastuslautakunnan kokouksessa 26.9.2019. Työohjelmassa on määriteltä kokouksittain arviointikohteet ja arviointimenetelmät.

Tarkastuslautakunta on kokoontunut tilivuoden 2019 aikana kahdeksan kertaa ja vuoden 2020 aikana viisi kertaa. Kokoukset ajalla 26.9.2019–3.6.2020 (8 kokousta) ovat kohdistuneet tilivuotta 2019 koskevaan arviointiin.

Lautakunnassa ovat työohjelman mukaisesti olleet kuultavina kunnanjohtaja Anu Sepponen, hallintojohtaja Merja Koivula-Laukka, kunnanhallituksen puheenjohtaja Matti Kärkkäinen, tekninen johtaja Antti Tuppur, sivistysjohtaja Olli Lipponen, perusturvajohtaja Kirsi Solmari, elinkeinoasiamies Iiro Lyytinen sekä tytäryhtiöiden edustajat: Rautalammin Kehitys Oy:n hallituksen jäsen Esko-Pekka Markkanen ja Kiinteistö Oy Oikarilan Teollisuushallit -yhtiön toimitusjohtaja Iiro Lyytinen, Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy:n isännöitsijä Pekka Putkonen sekä Rautalammin Pappilanpellon Lämpö Oy:n edustajana Pekka Annala. Kuultavat henkilöt ovat kertoneet tarkastuslautakunnalle alaisensa toiminnan ajankohtaisista ja keskeisistä asioista sekä talousarvion 2019 toteumasta.

Arviointikertomuksen laatimista varten lautakunta on tutustunut vuoden 2019 talousarvioon, kunnanhallituksen allekirjoittamaan tilinpäätökseen (ml. konsernitilinpäätös) ja

toimintakertomukseen sekä henkilöstötilinpäätökseen. Tarkastuslautakunnan jäsenet ovat seuranneet kunnan toimielinten päätöksentekoa pöytäkirjojen avulla ja tekemällä muita havaintoja kunnan toiminnasta ja taloudesta. Tilintarkastuskertomuksen lisäksi tarkastuslautakunta on saanut tilintarkastajalta kaksi tilivuotta 2019 koskevaa kirjallista raporttia, joihin se on perehtynyt.

Arviointi perustuu lautakunnan kuulemisissa saamiin tietoihin ja tehtyihin havaintoihin, tilintarkastajan raportteihin, toimintakertomustietoihin ja muihin kunnan asiakirja-aineistoihin. Lähteinä käytetään lisäksi valtakunnallisia vertailuja. Tarkastuslautakunta voi pyytää arvioinnin kohteena olevilta yksiköiltä tietoja tai selvityksiä. Tarkastuslautakunta voi myös teettää erillisiä selvityksiä tai tarkastuksia myös ulkopuolisilla asiantuntijoilla.

1.3 Sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamisen valvonta

Kuntalain 121 §:n mukaan tarkastuslautakunta valvoo sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset kunnanvaltuustolle tiedoksi vuosittain. Tarkastuslautakunta on vuoden 2019 aikana käsitellyt sidonnaisuusilmoituksia tarvittaessa.

Tarkastuslautakunta on päättänyt kokouksessaan 15.9.2017, että se on sidonnaisuusrekisterin rekisterinpitäjä ja hyväksynyt rekisteriä koskevan rekisteriselosteen. Tarkastuslautakunta on valtuuttanut hallinto-osaston osastosihteerin pyytämään sidonnaisuusilmoitukset ja tuomaan ne tarkastuslautakunnan käsiteltäväksi. Kunnan hallintojohtaja tai hänen nimeämänsä henkilö on valtuutettu tarkastamaan sidonnaisuusilmoitukset ja julkaisemaan ne yleisessä tietoverkossa tarkastuslautakunnan käsitelyn jälkeen.

1.4 Tilintarkastuksen järjestäminen

Tarkastuslautakunta on kilpailuttanut Rautalammin kunnan tilikausien 2017–2020 tilintarkastuspalvelut keväällä 2017. Kunnanvaltuusto on valinnut kunnan tilintarkastajaksi KPMG Oy Ab:n. Kunnan vastuunalaisena tilintarkastajana on toiminut 30.4.2019 asti JHT, KHT Milja Leino ja tämän jälkeen JHT, HT Esko Säilä.

Tilintarkastajasta on säännelty kuntalain 122–125 §:ssä muun muassa seuraavaa:

- Tilintarkastaja toimii tehtävässään virkavastuulla. Tilintarkastusyhteisö voidaan valita kerrallaan enintään kuuden tilikauden hallinnon ja talouden tarkastamista varten. Kunnan tytäryhteisöjen tilintarkastajaksi on valittava kunnan tilintarkastusyhteisö, jollei tästä poikkeamiseen ole perusteltua tarkastuksen järjestämiseen liittyvää syytä.
- Tilintarkastajalla on oltava edellytykset riippumattoman ja riittävän laajan tilintarkastuksen toimittamiseen.
- Tilintarkastajan on toukokuun loppuun mennessä tarkastettava julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan mukaisesti kunkin tilikauden hallinto, kirjanpito ja tilinpäätös.
- Tilintarkastajan tulee noudattaa valtuuston ja tarkastuslautakunnan antamia ohjeita, jolleivät ne ole ristiriidassa lain, hallintosäännön tai julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan kanssa.
- Havaitsemistaan olennaisista epäkohdista tilintarkastajan on ilmoitettava viipymättä kunnanhallitukselle annettavassa tilintarkastuspöytäkirjassa, joka annetaan tiedoksi tarkastuslautakunnalle.
- Tilintarkastajan on annettava valtuustolle kultakin tilikaudelta kertomus, jossa esitetään tarkastuksen tulokset. Kertomuksessa on myös esitettävä, onko tilinpäätös hyväksyttävä ja voidaanko toimielimien jäsenille ja johtaville viranhaltijoille (tilivelvollinen) myöntää vastuuvapaus.

- Jos tilintarkastaja havaitsee, että kunnan hallintoa ja taloutta on hoidettu vastoin lakia tai valtuuston päätöksiä, eikä virhe tai aiheutunut vahinko ole vähäinen, tilintarkastuskertomuksessa on tehtävä asiasta tilivelvolliseen kohdistuva muistutus. Muistutusta ei voi kohdistaa valtuustoon.
- Tarkastuslautakunnan on hankittava tilintarkastuskertomuksessa tehdystä muistutuksesta asianomaisen selvitys sekä kunnanhallituksen lausunto. Valtuusto päättää toimenpiteistä, joihin tarkastuslautakunnan valmistelu, tilintarkastuskertomus ja siinä tehty muistutus antavat aihetta. Hyväksyessään tilinpäätöksen valtuusto päättää vastuuvapaudesta tilivelvollisille.

Tilintarkastaja on antanut valtuustokaudelle 2017–2020 tekemänsä tarkastussuunnitelman tiedoksi tarkastuslautakunnalle 15.9.2017 ja tilivuoden 2019 tarkennetun tarkastussuunnitelman 26.9.2019. Tarkastuslautakunnan ja tilintarkastajan valtuustokauden suunnitelmat ja vuosittaiset työohjelmat on laadittu siten, että ne tukevat kunnan tarkastustoimen laaja-alaista ja asianmukaista toteutumista. Tilintarkastuksen työn lähtökohtana on kunnan toimintaorganisaatio ja -ympäristö ja niihin liittyvät olennaiset riskit. Riskienkartoituksen avulla määritellään tarkastuksen painopistealueet tarkastustyön perustaksi. Tarkastussuunnitelman ja vuotuisten työohjelmien käsittelyn yhteydessä tarkastuslautakunta arvioi myös tarkastukseen käytössä olevien resurssien riittävyttä. Suunnitelman käsittelyn yhteydessä sovitaan tarvittaessa tilintarkastuksen toteuttamiseen liittyvistä yksittäisistä asioista.

Rautalammin kunnan tilintarkastuspalvelujen voimassa olevan hankintasopimuksen mukaan tilintarkastaja raportoi tarkastuslautakunnalle kahdesti vuodessa tilintarkastuksen etenemisestä ja tarkastuksen olennaisista havainnoista. Tilivuoden 2019 väliraportti on käsitelty tarkastuslautakunnassa 23.1.2020. Yhteenveto koko vuoden tarkastuksista on käsitelty lautakunnassa 27.5.2020 tilintarkastuskertomuksen antamisen yhteydessä.

TARKASTUSLAUTAKUNNAN HUOMIOT TILINTARKASTUKSESTA

Tilikauden 2019 tilintarkastuksen painopisteenä on ollut sivistystoimen alainen toiminta, toimintatuotot, käteiset varat ja kunnan verotuksellinen asema. Tilintarkastaja on lisäksi kohdistanut tarkastustoimenpiteitä valtionosuuksien perusteista annettuihin tietoihin ja muihin keskeisiin talousprosesseihin, kuten hankintoihin.

Hallinnon osalta tilintarkastaja on käynyt läpi muun muassa valtuuston, hallituksen ja sivistyslautakunnan pöytäkirjoja. Osana sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tarkastusta tilintarkastaja on kartoittanut tarkastuksen painopisteisiin liittyviä prosesseja ja käynyt läpi kunnan voimassa olevia sääntöjä.

Tilintarkastaja on raportoinnissaan kiinnittänyt huomiota erityisesti seuraaviin asioihin:

- Hankintaohjeistuksen ajantasaisuuteen
- Kunnassa ei ole tehty dokumentoitua riskikartoitusta ja riskien arviointia. Saamamme tiedon mukaan tällaiset ovat kuitenkin valmisteilla hallinnossa.
- Käteisten varojen käsittelyn ohjeistukseen
- Talousarvion täytäntöönpano-ohjeen mukaisten käyttösuunnitelmien laatimiseen

Tilintarkastuskertomus tilivuodelta 2019 ei sisällä huomautuksia tilivelvollisia kohtaan. Tilintarkastaja esittää tilinpäätöksen 2019 hyväksymistä ja vastuuvapauden myöntämistä.

Tarkastuslautakunta yhtyy tilintarkastajan raportointiin yllä esitetyin osin ja suosittelee kiinnittämään huomiota raportoituihin havaintoihin.

1.5 Kuntastrategia 2030

Rautalammin kunnanvaltuusto on hyväksynyt kuntastrategian kokouksessaan 31.10.2017. Voimassa oleva strategia ajoittuu vuosille 2017 – 2030, mutta kunnanjohtajan vaihtuessa strategian pääkohtia on haluttu nostaa selvemmin esiin.

Strategian mukaan kunnan perustehtävänä on järjestää kuntalaisten tahdon mukaisesti kunnallinen itsehallinto ja lähidemokratia, johon yhdistyvät edunvalvonta, palveluiden tuottaminen, järjestäminen ja hallinta. Kunnan visiona on, että Rautalampi on entistä elinvoimaisempi paikkakunta, joka toimii maaseudun suunnannäyttäjänä. Luontoon, kulttuurihistoriaan ja yhteisöllisyyteen pohjaava rautalampilaisuus on elämäntapa ja identiteetti, joka tunnetaan myös kuntarajojen ulkopuolella.

Syksyllä 2018 on aloitettu strategian selkiyttämistyö. Työn tuloksena strategian uudet ja keskeisimmät painotuskohteet ovat:

- kasvu ja elinkeino
- palvelut
- viihtyisä ympäristö, ja
- koulutus.

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO KUNTASTRATEGIAN TOTEUTTAMISESTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että vuoden 2019 talousarvion laadinnassa on otettu aikaisempaa selkeämmin huomioon kuntastrategia.

Kuntastrategia 2030 on tarkastuslautakunnan mielestä valmisteltu hyvin ja strategiassa esitetyt tavoitteet ovat oikeansuuntaisia. Tarkastuslautakunta näkee hyvänä, että strategiaa on selkiytetty ja terävöitetty.

Tarkastuslautakunta toteaa, että

- Kunnan talousarvion ja tilinpäätöksen rakenne vastaavat hyvin toisiaan. Esitystapa on melko laaja mutta kuitenkin selkeä. Vaikka tilinpäätöksessä toteumien raportoinnissa tulee keskittyä talousarviovuoteen, esittää tarkastuslautakunta harkittavaksi, että voisiko seurannassa soveltuvien osien (esimerkiksi taulukkomuodossa) huomioida myös tavoitteen kehittymisen useamman vuoden ajalta, jotta kuntalainen voi arvioida, onko tavoitetta viety eteenpäin. Samalla aikasarjat tukevat myös operatiivista johtamista.

1.6 Toiminnan ja talouden tavoitteet

Kunnan toiminnalle ja taloudelle asetettavista keskeisistä tavoitteista päättää kuntalainen mukaan kunnanvaltuusto. Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarviossa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden vuositavoitteet.

Vuoden 2019 talousarviossa on esitetty sitovat toiminnan tavoitteet osastoittain. Kunnan toimintakertomuksessa vuodelta 2019 on esitetty kunkin tavoitteen toteutuminen. Tarkastuslautakunnan arviointi perustuu toimintakertomuksessa esitettyihin toiminnan tavoitteiden toteutumisen arviointiin. Alla on käyty läpi tarkastuslautakunnan näkökulmasta keskeisimmät talousarvion sitovat toiminnan tavoitteet ja niiden toteuma sekä talousarvion

toimintakatteen toteuma. Arvio-sarakkeessa on esitetty tarkastuslautakunnan arvio toiminnan tavoitteen toteumasta.

Tarkastuslautakunta haluaa kiinnittää huomiota siihen, että osa tilinpäätöksessä esitetyistä toiminnan tavoitteista on esitetty eri muodossa kuin talousarviossa ja tilinpäätöksessä on esitetty tavoitteita, joita ei ole sisällytetty talousarvioon. Alla olevassa arvioinnissa on esitetty tarkastuslautakunnan mielestä keskeiset talousarvion mukaiset sitovat toiminnan tavoitteet. Toteuman arvioinnissa on hyödynnetty soveltuvin osin tilinpäätöksessä esitettyjä tavoitemuotoja. Lisäksi tarkastuslautakunta haluaa kiinnittää huomiota siihen, että kaikkia talousarviossa esitettyjä toiminnan tavoitteita ei ole suoranaisesti arvioitu tilinpäätöksessä (esim. luottamushenkilöstöhallinto).

1.6.1 Yleishallinto

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
18 Kunnanvaltuusto ja -hallitus (luottamushenkilöstöhallinto)		
Kuntastrategian 2030 jalkauttaminen	Strategian painotukset näkyvät entistä paremmin päätöksenteossa.	●
Kunnan talouden tasapaino, palvelujen kustannustehokkuus	Taloutta seurataan kuukausittain. Tasapainottamisohjausryhmä valmisteli tasapainottamissuunnitelmaa, työ jatkuu vuoden 2020 aikana.	●
170 Yleishallinto		
Työhyvinvointikyselyn toteuttaminen	Työhyvinvointikysely toteutettiin huhtikuussa. Toimialat ovat määritelleet kyselyn perusteella kehitettävät asiat, joiden toteutumista myös seurataan.	●
Asuntostrategian laatiminen	Laadinta aloitettu. Asunnonhankinnan osalta strategia on jo pitkällä, mutta kunnan suoraan omistamien yksittäisten asuntojen osalta suunnitelma vaatii vielä työstämistä.	●
Asianhallintaohjelman tehokas hyödyntäminen	Ohjelmisto on otettu käyttöön vuoden 2019 alusta. Sopimushallintamoduuli otettu käyttöön toukokuussa 2019.	●
180 Taloushallinto		
Kirjanpito- ja palveluiden uudelleen organisointi	Kuntalaskennan kanssa on jatkettu sopimusta 1 + 1 vuoden ajaksi.	●
Talouspalveluiden tuottaminen oikein ja ajallaan sekä palvelinten uusiminen	Talouspalvelut ja raportointi on tuotettu oikein ja ajallaan. Palvelimet on uusittu.	●

Tarkastuslautakunnan mielestä on hyvä, että asetut tavoitteet ovat sellaisia, että niiden toteutuminen voidaan todeta.

Ulkoiset toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2019	TP 2019	Ero	Kommentit
Luottamushenkilöhallinto	-468	-442	-26	Poikkeama ei ole merkittävä
Yleishallinto	-459	-385	+75	Poikkeama ei ole merkittävä
Taloushallinto	-536	-536	0	Poikkeama ei ole merkittävä

Yleishallinnon alaisten toimintojen ulkoiset toimintakatteet ovat toteutuneet talousarvion mukaisesti. Myöskään toimintatuotoissa tai -kuluissa ei ole merkittäviä poikkeamia talousarvioon verrattuna.

1.6.2 Elinkeinotoiminta

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
26 Elinkeinotoiminta		
Uusia yrityksiä perustetaan vähintään 10 kpl / v.	Yrityksiä perustettiin 13 kpl	●
Yritysten kehittämishankkeiden käynnistäminen (5 kpl)	Hankkeita käynnistyi 6 kpl	●
Käynnistetään toimenpiteet pääraitin elinvoimaisuuden kehittämiseen	Tavoite ei toteutunut	●
Matkailupalveluiden markkinointi ja tuotteistaminen käynnistetään yritysvetoisesti	Tavoite ei toteutunut	●
Muuttajia tavoittelevan ohjelman käynnistäminen, poismuuton syiden selvittäminen, tontti- ja asuntotarjonnan markkinoinnin kehittäminen	Asuntotarjonnan verkkonäkyvyyttä on parannettu, kehitystä jatketaan vuonna 2020.	●
270 Maaseututoimi		
Maatilataustaisen yritystoiminnan ja toimintaympäristön kehittäminen	Toteutettu yhdessä maakunnan kehittämistoimijoiden kanssa kehittämishankkeita. Ilmasto- ja ympäristönsuojelun kehittämistoimet huomioitu.	●

Tarkastuslautakunnan näkemyksenä on, että elinkeinotoiminnan ja maaseututoimen osalta toiminnan tavoitteet ovat kokonaisuutena toteutuneet kohtalaisesti.

Tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota siihen, että Elinkeinotoimen tavoitteet on linkitetty selkeästi elinvoimaohjelman toimenpiteisiin. Tämä helpottaa kuntalaisen arviointia siitä, miten elinvoimaohjelmaa on toteutettu. Maaseututoimen tavoitteet ovat melko yleisluontoisia, jonka vuoksi niiden toteuman arviointi on vaikeaa. Asetettujen tavoitteiden arviointi on kuitenkin maaseututoimen osalta tarkentunut vuodesta 2018.

Lautakunnan mielestä sekä elinkeinotoiminnan että maaseututoimen tavoitteiden asetannassa ja toteuman arvioinnissa on vielä kehittämisen mahdollisuuksia. Tavoitteita asetettaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, että tavoitteet ovat konkreettisia ja yksiselitteisiä, jolloin niiden toteuman arviointi helpottuu. Tavoitteiden on tärkeä myös linkittyä selkeällä tavalla kuntastrategian tavoitteisiin.

Kuntastrategian tavoitteena on elinvoimainen toimintaympäristö. Tämän saavuttamiseksi kunnan tulee vaalia myönteistä yritysilmapiiriä ja tarjota yrityksille tukipalveluita ja työvoimaa. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä kunnan panosta elinkeinotoimintaan. On tärkeää, että kunta pystyy jatkossakin houkuttelemaan kuntaan uusia yrityksiä ja turvaamaan työpaikkojen säilyminen tai jopa lisäämään niitä.

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2019	TP 2019	Ero	Kommentit
Elinkeinotoiminta	-282	-218	+63	Poikkeama ei ole merkittävä
Maaseututoimi	-59	-53	+6	Poikkeama ei ole merkittävä

Elinkeinotoiminnan ja maaseututoimen alaisten toimintojen ulkoiset toimintakatteet ovat toteutuneet talousarvion mukaisesti.

1.6.3 Perusturva

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
307 Perusturvan hallinto		
Lakisääteiset palvelut tuotetaan lakisääteisessä määräajassa	Lakisääteiset palvelut on tuotettu lakisääteisessä määräajassa.	●
Asianhallintaohjelman käyttöönotto	Asiahallintaohjelmisto on otettu käyttöön koko perusturvassa.	●
310 Sosiaalipalvelut		
Selvitetään digipalvelujen/etäyhteyksien mahdollisuutta kotihoidon työkentällä	Toimintaa on valmisteltu kuntakehittäjän kanssa ja tavattu palvelun tuottajia. Etäyhteyksien käyttäminen on aloitettu kotihoidossa.	●
<u>Perhetyö ja lastensuojelu</u> Lapsiperheiden tukeminen ostopalveluiden ja psykososiaalisen kotikuntoutuksen palveluilla	Lapsiperheiden kotipalvelun tarpeeseen on vastattu. Lasten kasvuympäristöä on tuettu perhetyön, tukihenkilöiden, harrastustoiminnan ja sosiaalityön palvelujen avulla. Lastensuojeluun on ostettu avopalveluita.	●
<u>Kokkatoiminta ja nuorten paja</u> Asiakaslähtöisen toiminnan tehostaminen, sosiaalisen tuen tarjoaminen. Starttipajatoiminnan vakiinnuttaminen	Asiakkaalle tarjottu työtehtäviä henkilökohtaisten taitotasojen ja kiinnostusten mukaan. Kevätkaudella toiminta ollut viikoittaista. Syksyllä ryhmätoimintoja ollut harvemmin nuorten vähyden vuoksi.	● ●
330 Kotihoito ja vanhuspalvelut		
<u>Kotihoito</u> Vastataan vanhusväestön lisäksi myös nuorempien ikäryhmien ja erityisryhmien lisääntyvään palvelutarpeeseen Kehitetään palveluja muuttuvia tarpeita vastaaviksi	Kotihoito on vastannut ikäihmisten lisäksi lapsiperheiden ja mielenterveys- ja päihdekuntoutujien kotihoidosta. Käynnit ovat painottuvat ohjaukseen. Psykososiaalinen kuntoutus on vakiinnuttanut asemaansa kotihoidossa. Kotisaattohoitokoulutukset ovat käynnistyneet.	● ●
<u>Palveluasuminen</u> Tasapuoliset ja oikea-aikaisesti kohdennetut palvelut	Palveluasumiseen ei ole ollut asiakkaita jonossa, palvelu on järjestynyt oikea-aikaisesti.	●
<u>Ostopalvelut</u> Tarkastuskäynnit toteutetaan vallitsevan lainsäädännön pohjalta laadukkaasti ja ohjauksellisesti	Tarkastuskäynnit on toteutettu laadukkaasti ja ohjauksellisesti. Hoito- ja palvelusuunnitelmat on päivitetty.	●
335 Ravintokeskus		
Maukasta, kaikille maistuvaa ruokaa	Ruoka on ollut maistuvaa, ilmaisella aamupuorolla kävijöitä 20 hlö.	●
360 Kansanterveystyö		
Ei asetettu tavoitteita	-	-
370 Sairaanhoidolaitokset (PSSHP)		
Ei asetettu tavoitteita	-	-
380 Ympäristöterveydenhuolto		
Ei asetettu tavoitteita	-	-

Tarkastuslautakunnan arvion mukaan perusturvan toiminnan tavoitteet ovat toteutuneet pääosin hyvin siltä osin kuin arviointi voidaan suorittaa. Asetetut tavoitteet ovat osaksi hyvin yleisellä tasolla ja niihin sisältyy paljon lakisääteisten tehtävien hoitamiseen liittyviä tavoitteita.

Tarkastuslautakunnan näkemyksenä on että tavoitteisiin tulee sisältyä konkreettisia tavoitteita, jotka ovat mitattavissa tai joiden osalta muuten voidaan todeta tavoitteiden toteutuminen tai toteutumatta jääminen.

Lautakunnan mielestä kunnan on tärkeä kehittää kuntalaisen mahdollisuuksia arvioida ostopalveluiden laatua ja omistajaohjauksen toteutumista. Kuntayhtymien tai yhteistoiminta-alueen kautta tuotettavissa palveluissa peruskunnan mahdollisuudet arvioida tavoitteita rajoittuvat lähinnä vain taloudellisiin tavoitteisiin, koska toiminnan tavoitteet pääsääntöisesti määritellään perussopimuksen tai vastaavan yhteistyösopimuksen perusteella palvelun tuottajan toimesta. Ostopalveluina toteutettaville merkittävillä toiminnoilla voi olla perusteltua asettaa toiminnan tavoitteita tai raportoida kuntayhtymien asettamien tavoitteiden toteutumisesta tilinpäätöksessä.

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2019	TP 2019	Ero	Kommentit
Perusturvan hallinto	-139	-134	+5	Poikkeama ei ole merkittävä
Sosiaalipalvelut	-3.368	-3.660	-293	Erosta merkittävä osa syntyy toimintakulujen toteutumisesta talousarviota suurempana. Toimintakertomuksesta ei ilmene syytä toteuman eroon.
Kotihoito ja vanhuspalvelut	-2.605	-2.413	+193	Erosta merkittävä osa syntyy toimintatuottojen toteutumisesta talousarviota suurempana.
Ravintokeskus	-451	-380	+72	Poikkeama ei ole merkittävä
Kansanterveystyö	-3.377	-3.094	+283	Erosta merkittävä osa syntyy toimintakulujen toteutumisesta talousarviota pienempänä.
Sairaanhoitolaitokset	-5.109	-4.857	+252	
Ympäristöterveydenhuolto	-195	-195	0	Poikkeama ei ole merkittävä

Perusturvan alaisten toimintojen ulkoisissa toimintakatteissa on merkittäviä poikkeamia talousarvioon. Loppuvuodesta 2019 arvioitiin perusturvan talousarvion olevan ylittymässä ja kunnanvaltuusto hyväksyi terveydenhuoltoon 242 tuhannen euron ja sosiaalitoimeen 57 tuhannen euron lisämäärärahat. Tästä huolimatta talousarvio ylittyi sosiaalitoimen osalta johtuen muun muassa ostopalveluista. Sairaanhoidon toteutuma oli puolestaan loppuvuoden ennusteita pienempi, minkä vuoksi terveydenhuolto saavutti noin 540 tuhannen euron säästön toimintakatteen osalta.

Tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota siihen, ettei merkittävien talousarviopoikkeamien syitä ole esitetty perusturvan osiossa toimintakertomuksessa. Tarkastuslautakunta toivoo, että jatkossa syyt merkittäviin talousarviopoikkeamiin esitetään tilinpäätöksessä, jotta talousarvion toteutumista voidaan arvioida.

Perusturvan toteumaan vaikuttaa merkittävästi Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin ja Sisä-Savon terveydenhuollon kuntayhtymän laskutuksen toteutuminen.

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että kuntayhtymien raportoinnin ajantasaisuutta ja ennusteiden luotettavuutta pyritään parantamaan omistajaohjauksen keinoin, jotta kunta voi paremmin ennakoida käyttötaloutensa toteumaa jo tilikauden aikana.

1.6.4 Sivistystoimi

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
410 Perusopetus		
Tasokas perusopetus ja kasvatus	Ohjaaja-opettaja-toimintaa on kehitetty. Matti Lohella on aloittanut S2-opettaja, joka tukee maahanmuuttajalapsien oppimista ja integroitumista. Osallistuttu Parasta ennen-hankeeseen, henkilöstökyselyjä toteutettu.	●
Monialaisten ainekokonaisuuksien ja laaja-alaisten opintojen kehittäminen	MOK-kokonaisuuksia on kehitetty yhteistyössä järjestöjen, erilaisten yhteistyökumppanien ja vanhempaintoimikunnan kanssa. Huoltajilta ja oppilailta saatu palaute käyty läpi.	●
420 Lukio		
Lukiossa aloittaa kaksi opetusryhmää syksyllä 2019 ja ratsastusbrändi on tunnettu kansallisesti.	Opetusryhmiä aloitti yksi. Ratsastusbrändi on saadun palautteen perusteella tunnettu.	●
Naapurilukioiden kanssa vahvistetaan lukion opetustarjontaa.	Yhteistyötä on tehty kehittämishankkeiden kautta.	●
440 Aikuiskoulutus		
Opetustoiminnan kehittäminen ja taiteen perusopetuksen mukaan ottaminen asteittain	Toiminnan kehittämistä jatkettu. Kaksi opettajaa rekrytoitu Leppävirran opiston liittymisen myötä, perustettavat toimet liittyivät tanssin ja teatteri- ja sanataiteen opetukseen.	●
453 Varhaiskasvatus		
Pedagoginen kehittäminen, varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta	Varhaiskasvatussuunnitelmat on laadittu, tavoitteiden toteutumista seurataan. Osassa suunnitelmia on hyödynnetty Lapset puheeksi-menetelmää. Ryhmävasut laadittu 5/7, loput laaditaan alkuvuonna 2020.	●
Henkilöstön ammatillisen osaamisen kehittäminen	Kehityskeskusteluista pidetty 35%, jatkuvat 2020. Keskusteluissa nousseet tavoitteet on käsitelty ja niiden pohjalta on järjestetty koulutusta.	●
454 Esiopetus		
Pedagoginen kehittäminen, ryhmä- ja omatoimisuustaidot sekä kouluvalmiuksien tukeminen	Esiopetussuunnitelmat laadittu huoltajien kanssa syyskuussa 2019, oppilashuollon vuosisuunnitelma laadittu ja toteutetaan myös seurantaa, virallinen lasten kokous järjestetty kahdesti.	●
460 Nuorisotoimi		
Nuorten aktivointi ja osallisuuden edistäminen (nuorisovaltuusto)	Nuorisovaltuusto on toiminut aktiivisesti. Nuorten toiveita kuunneltu nuorisotilan aukioloaikojen suhteen.	●
470 Liikuntatoimi		
Liikuntapaikkojen ja -palveluiden kehittäminen asiakastyytyväisyyskyselyn pohjalta	Kuntalaiskysely on toteutettu ja liikuntapalveluita kehitettiin kuntalaiskyselyn ja muun saadun palautteen pohjalta.	●
480 Kirjasto		
e-lehtipalvelujen käyttöönotot ja tablettipöytien hankinta	eMagz-aikakauslehtipalvelu ja ePress-kotimaisten sanomalehtien verkkopalvelu otettu käyttöön, e-lehtien käyttöä varten hankittu tablettipöydät.	●
490 Kulttuuritoimi		
Tuottaa ja koordinoida monipuolisesti erilaisia kulttuurimuotoja eri ikäryhmät huomioiden	Kunnassa on järjestetty useita kulttuuritapahtumia.	●
Tukea ja vahvistaa kolmannen sektorin roolia kulttuuritoimijana	Kulttuuriavustuksia jaettiin yhdistyksille 2,6t€, uutiskirje toimitettu 5 krt/v.	●

Tarkastuslautakunnan arvion mukaan sivistystoimen toiminnan tavoitteet ovat toteutuneet pääosin hyvin tai kohtalaisesti.

Tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota siihen, että sivistystoimen vuoden 2019 tavoitteet on määritelty vuotta 2018 tarkemmin, mikä helpottaa niiden toteutumisen arviointia. Huomiota tulee kuitenkin edelleen kiinnittää siihen, että tavoitteiden tulee olla konkreettisia. Tarkastuslautakunta pitää myös tärkeänä, että sivistystoimen osalta asetetaan toiminnan kehittämiseen tähtäviä tavoitteita (esimerkiksi kerhotoiminta) lakisääteisten tehtävien hoitamiseen liittyvien tavoitteiden lisäksi.

Toisaalta joidenkin toimintojen osalta tavoitteita oli useita ja tarkastuslautakunta suosittelee keskeisten tavoitteiden määrittämistä suhteessa kuntastrategiaan. Toiminnallisten tavoitteiden on tärkeä linkittyä selkeällä tavalla kuntastrategian tavoitteisiin.

Rautalammin kunnan väkiluku on laskeva ja tämä näkyy myös lapsien määrässä, joka on huolestuttavaa kunnan elinvoimaisuuden näkökulmasta. Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan kunnan tulee kiinnittää huomiota perheiden hyvinvointiin ja kunnan lapsiperheille tarjoamiin palveluihin. Tarkastuslautakunta suosittelee, että kunta kartoittaa säännöllisesti kuntalaisten tyytyväisyyttä kunnan tarjoamiin palveluihin.

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2019	TP 2019	Ero	Kommentit
Sivistyksen hallinto	-52	-53	-1	Poikkeama ei ole merkittävä
Perusopetus	-2.494	-2.725	-231	Erosta merkittävä osa syntyy toimintakulujen toteutumisesta talousarviota suurempana. Toimintakertomuksesta ei ilmene syytä toteuman eroon.
Lukio	-710	-744	-35	Poikkeama ei ole merkittävä
Aikuisopetus	-67	-60	+6	Poikkeama ei ole merkittävä
Joukkoliikenne	-23	-17	+6	Poikkeama ei ole merkittävä
Varhaiskasvatus	-1033	-899	+134	Erosta merkittävä osa syntyy toimintakulujen toteutumisesta talousarviota pienempänä. Toimintakertomuksesta ei ilmene syytä toteuman eroon.
Esiopetus	-61	-71	-9	Poikkeama ei ole merkittävä
Nuorisotoimi	-50	-49	+1	Poikkeama ei ole merkittävä
Liikuntatoimi	-168	-168	-1	Poikkeama ei ole merkittävä
Kirjasto	-200	-201	-1	Poikkeama ei ole merkittävä
Kulttuuritoimi	-49	-46	+3	Poikkeama ei ole merkittävä

Sivistystoimen alaisten toimintojen ulkoisissa toimintakatteissa on merkittäviä poikkeamia talousarvioon perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen osalta. Muilta osin ulkoiset toimintakatteet ovat toteutuneet talousarvion mukaisesti.

Sivistystoimen toimintakertomusosioista ei käy ilmi, mistä suuret talousarvioerot johtuvat. Tarkastuslautakunta toivoo, että jatkossa syyt merkittäviin euromääräisiin talousarviopoikkeamiin esitetään tilinpäätöksessä, jotta talousarvion toteutumista voidaan arvioida.

1.6.5 Tekninen toimi ja vesihuolto

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
510 Jätehuolto		
Toteutetaan yhteistyökumppanien kanssa jätelautakunnan määrittelemän palvelutasopäätöksen mukainen jätehuolto	Toimintakertomuksessa ei ole suoraan otettu kantaa tavoitteen toteumaan.	●
530 Palo- ja pelastustoimi		
Korkeatasoiset pelastustoimen palvelut ja onnettomuuksien väheneminen	"toteutunut suunnitellusti"	●
540 Kiinteistöt		
Kiinteistöhoidon mitoituksen mukainen kiinteistöhoito	Liikuntasalin korjaus valmistunut, loppukatselmus vuoden 2020 alussa. Päiväkodin luonnossuunnitelmat valmistuneet. Vuokrahuoneistojen kuntoarviot valmistuneet.	●
Metsänhoitosuunnitelman toteuttaminen	Metsänhoito toteutettu metsänhoitosuunnitelman mukaisesti. Mitattava tunnusluku (puunmyynti m3) ylitti talousarvion, koska puun hinta on hyvä.	●
560 Liikenneväylät		
Teissä ja päällysteissä ei ole liikenneturvallisuutta vaarantavia puutteita. Riittävä opastus, Valaistuksen huollot ajoittain sekä kaapeloinnin muutokset	Runkovesijohdon korjauskohdille järjestetty aitauksia ja opasteita. Asennettu hidastetöyssy. Liikennekamerat käytössä tarkkailuajankohtana.	●
570 Maankäytön suunnittelu		
Pienemmät kaavamutokset 1-2 kpl/vuosi	Juhola-Suvantola tilojen asemakaavoitus hyväksytty kunnanvaltuustossa elokuussa 2019. Kuutinrannan kaava uudelleen ehdotuksena nähtävillä vuonna 2020.	●
580 Ympäristönsuojelu		
Lupien käsittelyajan minimoiminen	Toteumaa ei ole raportoitu tilinpäätöksessä	●
Ympäristönsuojelumääräysten käyttöönotto	Ei ole otettu käyttöön vuonna 2019	●
590 Rakennusvalvonta ja ohjaus		
Lupien käsittelyaika enintään 1 kk	Lupien käsittelyaika keskimäärin 14 vrk	●

Tarkastuslautakunnan arvion mukaan teknisen toimen toiminnalliset tavoitteet ovat pääosin toteutuneet niiltä osin kuin tavoitteiden toteuma on raportoitu.

Vuoden 2018 tapaan tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota siihen, että suurin osa teknisen toimen tavoitteista on asetettu yleisellä tasolla. Kunnan elinvoimaisuuden kannalta tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että kunta saa uusia asukkaita sekä säilyttää olemassa olevan väestön. Tarkastuslautakunta suosittaakin kunnan tonttien ja asuntojen myyntitavoitteen asettamista yhdeksi tärkeäksi tavoitteeksi.

Tarkastuslautakunta esittää huolensa kunnan kiinteistöjen kunnosta ja niihin liittyvistä riskeistä. Tarkastuslautakunta suosittaa, että kunta jatkaa kunnan keskeisiin kiinteistöihin tehtävien kuntokartoitusten tekemistä ja arvioi kartoitusten perusteella vaadittavia toimenpiteitä.

Kunnan teknisen toimen organisaatio on pieni ja tämän vuoksi haavoittuvainen. Kunnan tulee kiinnittää huomiota siihen, että sillä on riittävät resurssit teknisen toimen hoitamiseen. Yhtenä vaihtoehtona tarkastuslautakunta pitää sitä, että kunta laajentaa yhteistyötä lähikuntien kanssa teknisen toimen osalta.

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä sitä, että kiinteistöjen kuntoarviointi tulee olla suunnitelmallista ja kiinteistöille tulee tehdä kunnossapitosuunnitelmat, joiden mukaan korjauksia

toteutetaan. Tavoitteena on suunnitella korjaukset kunnan kiinteistöihin etukäteen, jolloin ne todennäköisesti pystytään toteuttamaan myös kustannustehokkaammin.

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2019	TP 2019	Ero	Kommentit
Teknisen hallinto	-119	-105	+15	Poikkeama ei ole merkittävä
Jätehuolto	-8	-8	-1	Poikkeama ei ole merkittävä
Vesihuolto	-102	-91	+11	Poikkeama ei ole merkittävä
Palo- ja pelastustoimi	-310	-314	-4	Poikkeama ei ole merkittävä
Kiinteistöt	-492	-457	+35	Poikkeama ei ole merkittävä
Varikko	-102	-67	+34	Poikkeama ei ole merkittävä
Liikenneväylät	-164	-141	+23	Poikkeama ei ole merkittävä
Maankäytön suunnittelu	-69	-55	+14	Poikkeama ei ole merkittävä
Ympäristönsuojelu	-43	-42	+1	Poikkeama ei ole merkittävä
Rakennusvalvonta	-61	-40	+21	Poikkeama ei ole merkittävä

Teknisen toimen ja vesihuollon alaisten toimintojen ulkoiset toimintakatteet ovat toteutuneet talousarvion mukaisesti.

1.6.6 Yhteenveto toiminnan ja talouden tavoitteiden toteuman arvioinnista

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO TOIMINNAN JA TALOUDEN TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISESTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että talousarvion 2019 toiminnan tavoitteita on joiltakin osin selkeytetty ja tarkennettu verrattuna vuoteen 2018. Tavoitteiden asetannassa tulee kuitenkin edelleen kiinnittää huomiota siihen, että tavoitteet ovat konkreettisia sekä mitattavissa ja arvioitavissa olevia. Tavoitteiden on tärkeä linkittyä selkeällä tavalla kuntastrategian tavoitteisiin. Tavoitteissa on myös hyvä olla toimintaa kehittäviä tavoitteita. Erityisesti perusturvan ja sivistystoimen osalta tarkastuslautakunta toivoo myös muita kuin palveluiden lakisääteisten ehtojen täyttämiseen tähtääviä tavoitteita. Perusturva ja sivistystoimi ovat kunnan keskeisiä toimintoja ja niillä on suuri merkitys kunnan vetovoimaisuuden kuin asukkaiden tyytyväisyyden kannalta. Tavoitteissa on tärkeä keskittyä siihen, että ne ovat juuri Rautalammin kunnan kannalta keskeisiä ja vaikutettavissa olevia tavoitteita. Tavoitteissa on hyvä pyrkiä välttämään sellaisia asioita, joiden tulisi olla itsestäänselvyksiä esimerkiksi lainsäädännön muutosten kautta, elleivät näiden muutosten toimeenpano ole aiheuttanut haasteita kunnassa.

Toiminnan tavoitteet toteutuivat hyvin tai kohtalaisesti koko kunnan osalta. Rautalammin houkuttelevuuden lisääminen näyttäisi olevan keskeinen haaste, johon kunnan on keskityttävä myös jatkossa. Tilinpäätöksessä ei ole raportoitu kaikkien talousarviossa sitovaksi määriteltyjen toiminnan tavoitteiden toteutumista. Jotta kuntalainen voi arvioida kunnanvaltuuston tahtotilan toteutumista, tulee tilinpäätöksessä ottaa kantaa sitovien tavoitteiden toteutumiseen.

Talouden tavoitteet saavutettiin suurimmassa osassa toimintoja tarkasteltuna ulkoisen toimintakateen osalta. Osassa toimintoja oli merkittäviä poikkeamia, eikä poikkeamiin ole suoraan otettu kantaa toimintakertomuksessa. Tarkastuslautakunnan mielestä on tärkeää, että talouden tavoitteiden toteuma raportoidaan, erityisesti jos poikkeama on merkittävä. Näin kuntalainen voi arvioida, mihin toimintatuottoja, verotuloja ja valtionosuuksia käytetään ja onko käyttö ollut valtuuston hyväksymän talousarvion mukaista.

Tarkastuslautakunta esittää, että

- Vuositavoitteet johdetaan kuntastrategiasta siten, että ne ovat yksiselitteisiä ja että niiden toteutuminen voidaan mitata. Talousarviossa olisi hyvä esittää myös se, kuinka tavoite linkittyy kuntastrategiaan.
- Tavoitteet määritetään kunnan toiminnan ja toimintaympäristön kautta kuntaa koskeviksi. Tavoitteiden tulee olla mahdollisimman konkreettisia. Tavoitteissa huomioidaan mahdollisuuksien mukaan myös toiminnan kehittäminen.
- Tilinpäätöksessä otetaan kantaa talousarviossa esitettyjen toiminnan ja talouden tavoitteiden toteutumiseen, jotta kuntalainen pystyy arvioimaan tavoitteiden toteutumista.
- Kunnan on tärkeä kehittää kuntalaisen mahdollisuutta arvioida ostopalveluiden laatua ja omistajaohjauksen toteutumista. Ostopalveluina toteutettaville merkittäville toiminnoille (erityisesti sosiaali- ja terveyshuolto) voisi asettaa toiminnallisia tavoitteita tai kuntayhtymien asettamien tavoitteiden toteutumisen voi raportoida tilinpäätöksen yhteydessä.

1.7 Kunnan talous

1.7.1 Kokonaistalouden tarkastelu

Kunnan ulkoisen tuloslaskelman keskeiset luvut on esitetty alla olevassa taulukossa.

Ulk. tuloslaskelma, t€	TP 2018	TA 2019	TP 2019	Poikkeama TA
Toimintatuotot	3.336	3.050	3.255	+205
Toimintakulut	-25.339	-26.285	-25.818	+467
Toimintakate	-22.003	-23.235	-22.563	+672
Verotulot	10.336	10.890	10.524	-366
Valtionosuudet	12.132	11.476	11.663	+188
Rahoitustuotot ja -kulut	211	30	209	+179
Vuosikate	677	-839	-167	+673
Poistot ja arvonalentumiset	-985	-950	-986	-36
Satunnaiset erät	95	0	-13	-13
Tilikauden yli-/alijäämä	-213	-1.789	-1.166	+624

Kunnan alkuperäisessä talousarviossa vuodelle 2019 arvioitiin, että kunnan tilikauden alijäämäksi muodostuisi 1,4 milj. euroa. Talousarviomuutosten jälkeen vuoden 2019 alijäämäksi arvioitiin 1,8 milj. euroa. Tilikauden 2019 alijäämäksi muodostui 1,2 milj. euroa, joka on 0,6 milj. euroa muutettua talousarviota pienempi alijäämä.

Toimintatuotot olivat yhteensä 3,3 milj. euroa ja ne ylittivät talousarvion 0,2 milj. eurolla. Toimintakulut olivat yhteensä 25,8 milj. euroa. ja ne alittivat talousarvion 0,5 milj. eurolla.

Toimintatuottojen ja -kulujen lisäksi myös verotuloissa, valtionosuuksissa ja rahoituserissä oli merkittävät talousarviopoikkeamat. Verotulot toteutuivat 0,4 milj. talousarviota pienempinä. Verotulojen todellisten kertymien seuraamista ja arviointia vaikeutti verottajan verokortti uudistus. Valtionosuudet toteutuivat 0,2 milj. euroa talousarviota suurempina. Rahoituskuluissa oli varauduttu suurempiin korkotason muutoksiin, mutta nämä eivät toteutuneet v. 2019.

Tilikaudella 2019 vuosikate oli -0,2 milj. euroa joten se ei ole riittänyt kattamaan suunnitelman mukaisia poistoja eikä edes juoksevia menoja.

Vuoteen 2018 verrattuna muutoksia tapahtui erityisesti seuraavissa erissä: Toimintakate heikkeni 2,5% (0,6 milj. euroa) vuonna 2019. Toimintakatteen heikkeneminen johtui sekä toimintatuottojen laskusta että toimintakulujen kasvusta. Erityisesti palveluiden ostot ovat nousseet merkittävästi muutaman viime vuoden aikana.

Myös verotulot ja valtionosuudet pienenevät vuonna 2019 yhteensä 0,3 milj. euroa vuoteen 2018 nähden. Kokonaisuudessaan tilivuoden 2019 tulos on 1,0 milj. euroa vuoden 2018 tulosta pienempi. Tilikausien 2018 ja 2019 tuloksiin ei sisälly merkittäviä poikkeuksellisia tai kertaluonteisia eriä. Toimintakertomuksessa ei ole esitetty erityisiä syitä talousarviopoikkeamiin tai muutoksiin edellisvuoteen verrattuna.

Kunnanvaltuusto on myöntänyt vuoden 2019 talousarviossa 2,0 milj. euron lainannostovaltuuden, joka myös käytettiin vuonna 2019. Tilikaudella 2019 kunta lyhensi pitkäaikaisia lainoja 1,4 milj. euroa talousarvion mukaisesti. Lyhytaikaiset lainat kasvoivat 0,02 milj. euroa.

Toiminnan ja investointien rahavirta oli yhteensä -2,3 milj. euroa, joten lainannosto on ollut välttämätöntä investointien rahoittamiseen. Kunnan rahavarat pienenevät tilikaudella 1,2 milj. euroa.

Suurimmat tilikaudella 2019 toteutuneet investointimenot olivat:

- Matti Lohen koulun liikuntasali 0,7 milj. euroa (TA 0,6 milj. euroa)
- Osakkeet ja osuudet hankinta 0,7 milj. euroa (TA 0 euroa, jäi v. 2018 toteutumatta)
- Kirkonkylän viemärilaitos talojohtojen rakentaminen 0,2 milj. euroa (TA 0,1 milj. euroa)
- Julkisen käyttöomaisuuden investoinnit 0,1 milj. euroa (TA 0,2 milj. euroa)
- Maa-alueiden investoinnit 0,1 milj. euroa (MRM 0,1 milj. euroa)
- Kuutinharju/Vaalijalan rakennusinvestoinnit 0,1 milj. euroa (TA 0,1 milj. euroa)

1.7.2 Talouden keskeiset tunnusluvut

Alla olevassa taulukossa on esitetty Rautalammin kunnan keskeiset tunnusluvut tilinpäätöksistä poimittuna viimeiseltä kolmelta vuodelta.

Rautalammin kunta	2019	2018	2017
Tulorahoitus			
Toimintatuotot/ -kulut	13 %	13 %	14 %
Vuosikate % poistoista	-17 %	69 %	219 %
Vuosikate/ asukas	-53 €	212 €	560 €
Rahoitus			
Investointien tulorahoitus	-8 %	29 %	76 %
Lainanhoitokate	-0,02	0,49	1,3
Tase			
Omavaraisuusaste	44 %	48 %	52 %
Suhteellinen velkaantuneisuus	60 %	56 %	47 %
Kertynyt ylijäämä/ asukas	1.315 €	1.649 €	1.684 €
Lainat/ asukas	3.956 €	3.663 €	3.111 €

Kuten taulukosta ilmenee, useat kunnan keskeiset tunnusluvut ovat heikentyneet merkittävästi viimeisien vuosien aikana.

Vuosikate ei ole riittänyt kattamaan poistoja vuonna 2019, eikä tulorahoitus ei ole riittänyt edes juoksevien menojen hoitoon. Perusoletus on, että tulorahoitus on riittävä, jos vuosikate on vähintään poistojen suuruinen. Poistot kuvaavat keskimääräistä vuosittaista korvausinvestointitarvetta. Siten jos vuosikate kattaa poistot, kunnan ei tarvitse velkaantua, realisoida omaisuuttaan tai vähentää toimintapääomaansa pitääkseen palvelujen tuotantovälineet toimintakunnossa. Pitkällä aikavälillä vuosikatteen tulee siis kattaa poistot kunnan talouden tasapainon turvaamiseksi. Tätä oletusta voidaan kuitenkin pitää pätevänä vain, jos poistot ja arvonalentumiset vastaavat kunnan keskimääräistä vuotuista investointitasoa pitkällä aikavälillä. Rautalammin kunnan poistot ovat huomattavasti investointeja alhaisemmat.

Investointien tulorahoitus -tunnusluku on vuonna 2019 -8%. Investointien tulorahoitus kertoo, kuinka paljon investointien omahankintamenosta on rahoitettu tulorahoituksella. Vuoden 2019 investoinnit ovat siten jääneet kokonaan rahoitettavaksi lainarahalla eikä otettu laina ole edes riittänyt investointeihin.

Lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, kun tunnusluku on yli yksi. Rautalammin lainanhoitokate on heikko (tunnusluku alle 1).

Omavaraisuusaste mittaa kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja selviytyä sitoumuksista. Kunnan omavaraisuusaste on 44% vuonna 2019. Alle 50 %:n omavaraisuusaste

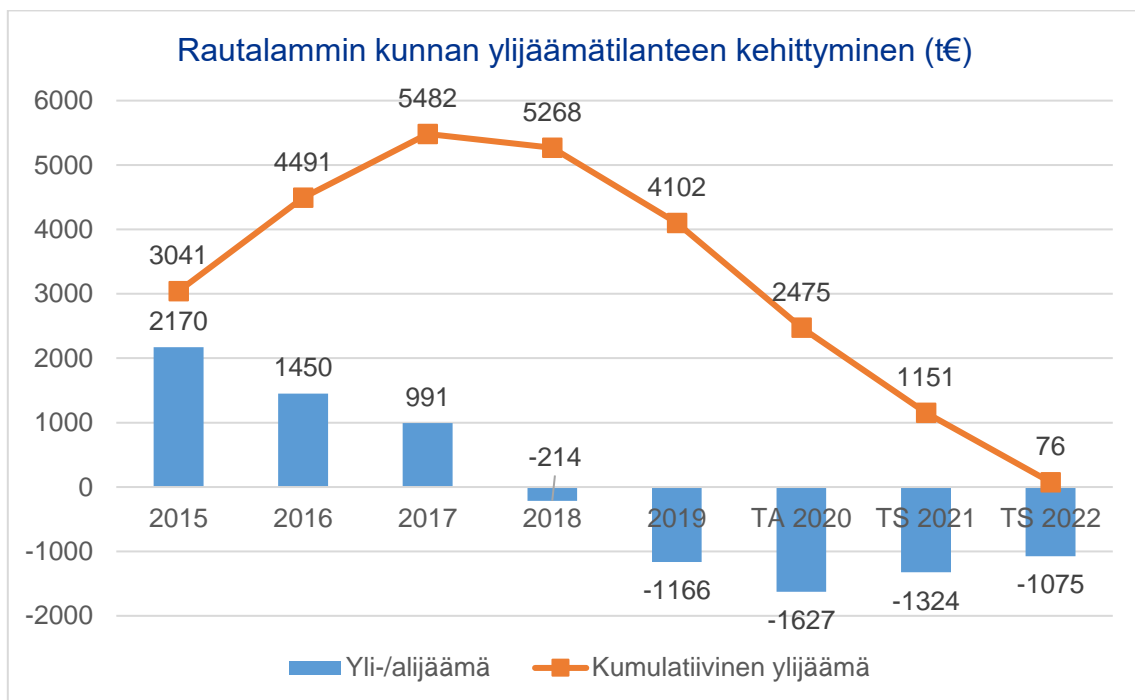
merkitsee kuntatalouden merkittävää velkarasitetta. Vielä vuonna 2018 omavaraisuusaste on ollut hieman alle 50 % ja vuonna 2017 yli 50 %.

Suhteellinen velkaantuneisuus tunnusluku kertoo, kuinka paljon kunnan käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisin maksuun. Kunnan suhteellinen velkaantuneisuus on kasvanut lainannoston myötä huolestuttavasti viime vuosina.

1.7.3 Talouden tasapaino

Jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää, tarkastuslautakunnan tulee arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman ja toimenpideohjelman riittävyttä. Kunnan taseessa 31.12.2019 ei ole alijäämää, joten kuntalain mukaista arviota ei ole tarpeen tehdä.

Alla on esitetty Rautalammin kunnan ylijäämätilanteen kehittyminen vuosina 2015–2022 tilinpäätöstietojen ja taloussuunnitelman 2020-2022 mukaisesti.

Kuten kuvasta ilmenee, kunnan kumulatiivinen ylijäämä pienenee hyvin nopeasti seuraavien taloussuunnitelman vuosien ollessa alijäämäisiä.

Talouden tasapainottamistyö on kunnassa käynnistetty ja kunnanhallitus on nimennyt tasapainottamisryhmän miettimään sopeuttamistoimenpiteitä ja säästökohteita. Käyttötalouden tasapainottaminen vaatii toimintakatteen vuosittaisen nousun hidastamisen.

Tarkastuslautakunnan arvion mukaan kunnan tulee pitää erittäin tiukkaa talouskuria seuraavina vuosina ja toteutettava merkittäviä talouden tasapainotuksen keinoja, esimerkiksi palvelujen järjestämistavan muutoksia.

1.7.4 Yhteenveto kunnan taloudesta

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO KUNNAN TALOUDESTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että tilikauden 2019 alijäämä oli noin 1,2 miljoonaa euroa, joka on noin 0,6 miljoonaa euroa muutettua talousarviota pienempi.

Merkittävin talousarvioeroon vaikuttava tekijä oli terveydenhoitokulut, jotka toteutuivat 0,5 miljoonaa euroa muutettua talousarvio pienempänä. Loppuvuodesta 2019 terveydenhoitokuluihin tehtiin 0,3 miljoonan euron määrärahamuutos ja kuluja kasvatettiin sen hetkisen arvion pohjalta. Kansanterveystyön ja sairaanhoitolaitosten osalta toimintakulut kuitenkin toteutuivat kummankin osalta 0,3 miljoonan euroa talousarviota pienempinä.

Kunnassa on käynnistetty talouden tasapainottamistyö ja kunnanhallitus on nimennyt tasapainottamisryhmän miettimään sopeuttamistoimenpiteitä ja säästökohteita. Kunnan talouden tunnusluvut ovat heikentyneet merkittävästi vuodesta 2018 ja kunnan tulee ratkaista, kuinka tunnuslukujen heikkeneminen pysäytetään.

Kunnan taloussuunnittelussa on haasteena tiukan tasapainottamistyön ohessa sovittava yhteen kunnan pienenevä asukasmäärä, ikääntyvä väestö sekä toisaalta kunnan elinvoimaisuuden kehittäminen ja palvelutarjonnan säilyttäminen.

Tarkastuslautakunta esittää, että

- Kunnan on toteutettava merkittäviä talouden sopeuttamistoimenpiteitä tulevina vuosina.
- Kunnan tulee kriittisesti arvioida myös investointeja suhteessa muuttuvaan palvelutarpeeseen ja talouden tasapainottamistyöhön.
- Kunta pyrkii omistajaohjauksen keinoin edistämään kuntayhtymien taloudellisen raportoinnin ajantasaisuutta ja tietojen saamista kuntaan, jotta kunta pystyy reagoimaan mahdollisiin menoennusteissa tapahtuneisiin muutoksiin ajoissa.

2 Rautalammin kuntakonsernin toiminta

2.1 Konsernin toiminta vuonna 2019

Kuntalain 38 §:n mukaan kunnanvaltuusto päättää kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden keskeisistä tavoitteista sekä konserniohjauksen periaatteista. Rautalammin kunnalla ei ole viimeaikaisia valtuuston päätöksiä kunnan omistajapoliittisista yleisistä linjauksista. Valtuusto on ottanut tarvittaessa kantaa konserniohjaukseen liittyviin kysymyksiin. Uudistuneen kuntalain mukainen konserniohje on hyväksytty valtuustossa 28.8.2018.

Rautalammin kunnan tytäryhtiöt ovat Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy, Kiinteistö Oy Oikarilan Teollisuushallit, Asunto Oy Tiinari, Rautalammin kehitys Oy ja Pappilanpellon Lämpö Oy. Näiden omistusosuuksissa ei ole tapahtunut muutosta vuonna 2019. Kunta oli jäsenenä seuraavissa kuntayhtymissä: Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri, Vaalijalan kuntayhtymä, Savon koulutuskuntayhtymä, Itä-Suomen päihdehuolto, Pohjois-Savon liitto ja Sisä-Savon terveydenhuollon kuntayhtymä. Osakkuusyhtiönä kunnalla on Kiinteistö Oy Rautalammin Virastotalo, Asunto Oy Lupsakas, Rautalammin Rakennus Oy ja Asunto Oy Rautalammin Lassilanpolku.

Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy:n toiminnassa vuosi 2019 oli ensimmäinen kokonainen toimintavuosi 31.8.2018 toteutuneen Ki Oy Rautalammin Hakan fuusion jälkeen. Toiminnan tavoitteena oli järjestellä yhtiön lainat uudelleen vuoden 2019 aikana. Lainajärjestelyjen selvitys jatkuu vielä ja ratkaisut ovat odottaneet fuusioituneen yhtiön ensimmäisen tilinpäätöksen valmistumista. Alustava yhtiön tervehdyttämishjelma on toimitettu Valtionkonttorille ja lainojen järjestely on tarkoitus toteuttaa vuoden 2020 aikana.

Yhtiön omistajaohjausta on vahvistettu ja yhtiön kiinteistöjen peruskorjauksia on tehty tärkeysjärjestyksessä.

Kiinteistö Oy Oikarilaan on tehty vuonna 2018 selvitystyö, jossa käytiin läpi eri vaihtoehtoja yhtiön toiminnan järjestämiseksi ja pääomittamiseksi. Selvitystyön pohjalta kunta päätti pääomittaa yhtiötä 650 tuhannella eurolla, jotta yhtiö selviää sen lainanlyhennyksistä. Pääomasijoitus on tehty alkuvuodesta 2019.

Yhtiön kokonaistilanne on muuttunut merkittävästi Oikarilan 1. hallin myynnin myötä. Lisäksi Oikarilan 2. hallista on tehty lunastusvuokrasopimus.

Vuonna 2018 ryhdyttiin toimenpiteisiin myös *Rautalammin Pappilanpellon Lämpö Oy:n* hallinnon ajan tasalle saattamiseksi. Yhtiön hallinto oli ollut hoitamatta usean vuoden ajan. Kunta valitsi yhtiöön hallitukseen kunnan edustajat marraskuussa 2018. Yhtiö on selvittänyt yhdessä Savon Voiman kanssa, kuinka yhtiön hallinnoiman lämpöputken omistus ja toiminta hoidetaan jatkossa. Tapahtuneiden lämmön toimittamiseen liittyvien järjestelyjen myötä yhtiöllä ei ole enää sen alkuperäisen tarkoituksen mukaista toimintaa ja yhtiön toiminnan lopettaminen on noussut harkintaan.

Rautalammin Kehitys Oy:n sekä *Asunto Oy Tiinarin* toiminta on jatkunut ennallaan. Rautalammin Kehityksen osalta kunnan tulee omalta osaltaan ratkaista, mikä yhtiön tulevaisuus on, sillä omistajista Rautalammin Osuuspankki on ilmoittanut, että se ei voi jatkossa osallistua yhtiön toimintaan samalla tavalla kuin aikaisemmin johtuen pankkiryhmän sisäisistä säännöistä.

Tarkastuslautakunta haluaa kiittää konsernijohtoa, että se on jatkanut toimenpiteitä tytäryhtiöiden toiminnan kuntoon saattamiseksi. Lautakunta pitää tärkeänä, että tytäryhtiöiden toimintaan kiinnitetään riittävää huomiota myös jatkossa, jotta kunta pystyy reagoimaan mahdollisiin ongelmatilanteisiin ajoissa.

2.2 Konsernivalvonta

Kunnan konsernivalvonnan tarkoituksena on varmistaa, että konsernin toiminta on taloudellista ja tuloksellista, asetetut tavoitteet saavutetaan, päätösten perustana oleva tieto on riittävää ja luotettavaa ja että lain säännöksiä, viranomaisohjeita ja toimielimien päätöksiä noudatetaan ja että omaisuus ja voimavarat turvataan. Konsernivalvonnasta vastaa konsernijohto.

Kunnanvaltuusto on hyväksynyt kuntalain mukaisen konserniohjeen elokuussa 2018. Konserniohjeessa on määrätty muun muassa konsernivalvonnan järjestämisestä sekä asioista, joista konserniyhteisöjen tulee hankkia kunnan kanta ennen päätöksentekoa.

Kuntia koskevan toimintakertomuksen laadintaohjeen mukaan toimintakertomuksessa tulee antaa selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä. Tilinpäätöksessä 2019 ei ole esitetty konsernia koskevaa erillistä selontekoa, vaan konsernia koskevia asioita on sisällytetty kuntaa koskevaan sisäisen valvonnan selontekoon.

Konsernivalvonta on tarkastuslautakunnan arvion mukaan kehittynyt tilikaudella 2019. Kunta on jatkanut välttämättömiä toimenpiteitä tytäryhtiöiden toiminnan ja talouden kuntoon saattamiseksi. Kunnanhallitus on käsitellyt tytäryhtiöihin liittyviä keskeisiä asioita ja ottanut konsernijohtona kantaa tärkeisiin asioihin. Kunnan tulee kiinnittää kuitenkin edelleen huomiota tytäryhtiöille asetettaviin tavoitteisiin sekä niiden ja omistajaohjauksen toteutumiseen. Konsernivalvonnassa tulee huomioida myös jälkiseuranta eli se, että päätetyt toimenpiteet viedään yhtiöissä loppuun asti. Myös toimenpiteiden vaikuttavuutta ja riittävyttä on hyvä arvioida. Tarkastuslautakunta suosittelee lisäksi, että yleiset omistajapolitiittiset linjaukset päivitetään. Konserninäkökulma kunnan toiminnan ja talouden arvioinnissa on kasvanut, ja siksi on tärkeää, että kunta suunnittelee ja arvioi toimintaa koko konsernin näkökulmasta eikä vain peruskunnan osalta.

2.3 Tytäryhtiöille asetettujen tavoitteiden toteutuminen

Talousarviossa 2019 on asetettu erilliset tavoitteet kunnan keskeisille tytär- ja osakkuusyhtiöille. Näiden tavoitteiden toteutuminen on esitetty kunnanhallituksen laatimassa toimintakertomuksessa. Alla on esitetty tarkastuslautakunnan arvion mukaan merkittävimmille tytäryhtiöille ja osakkuusyhtiö Rautalammin Rakennus Oy:lle asetetut keskeiset tavoitteet ja näiden toteumat.

Tavoite	Toteuma	Arvio
Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy (tytäryhtiö)		
Yhtiön omistajaohjausta vahvistetaan	Yhtiön omistajaohjausta on vahvistettu- Yhtiön hallitukseen on nimetty hallintojohtaja	●
Peruskorjauksien toteuttaminen	Peruskorjauksia on toteutettu tärkeysjärjestyksessä	●
Yhtiön lainat järjestellään uudelleen	Lainajärjestelyjen selvitys jatkuu vuoden 2020 puolella. Alustava yhtiön tervehdyttämissuunnitelma on toimitettu valtionkonttorille	●
Kiinteistö Oy Oikarilan teollisuushallit (tytäryhtiö)		
Yhtiön rakennejärjestelyjen vieminen eteenpäin	Oikarilan 1. halli on myyty ja Oikarilan 2. hallista on tehty lunastusvuokrasopimus.	●
Rautalammin Kehitys Oy (tytäryhtiö)		
Yhtiön tulee käydä läpi sen myöntämät takaukset ja takauksista tulee toimittaa raportti kunnanhallitukselle	Takaukset on luetteloitu ja raportti toimitettu kunnanhallitukselle.	●
Yhtiön toiminnan uudelleenjärjestely vuoden 2019 aikana	Toiminnan uudelleenjärjestely on siirtynyt vuoden 2020 puolelle.	●

Rautalammin Rakennus Oy (osakkuusyhtiö)		
Kunta myy omistamia yhtiön osakkeita sen jälkeen, kun yhtiö on maksanut kunnalle tämän myöntämän pääomaehtoisen lainan.	Ei toteutunut	

Tytär- ja osakkuusyhtiöille asetetut tavoitteet saavutettiin osittain. Usea tavoitteista on todellisuudessa asetettu kunnalle yhtiöiden toimintaan liittyen, eikä tytäryhtiölle itselleen. Usea tavoite on myös pysynyt samana usean vuoden aikana. Kunnan tulee jatkossa asettaa selkeitä tavoitteita itse yhtiöille. Tavoitteiden tulee olla realistisia ja kuntakonsernin kannalta olennaisia. Kunnan tulee omistajaohjauksen keinoin tukea yhtiöitä näiden tavoitteiden saavuttamisessa.

2.4 Yhteenveto kuntakonsernin arvioinnista

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO KUNTAKONSERNISTA
<p>Tarkastuslautakunta toteaa, että kunnan konsernille asettamat tavoitteet ovat pääosin kunnan yhtiöiden toimintaan kohdistamia toimenpiteitä eikä yhtiöitä koskevia. Tavoitteet ovat myös olleet samoja usean vuoden ajan. Tästä syystä tytäryhtiöiden toimimista kuntastrategian mukaisesti on vaikea arvioida. Kunnalla ei myöskään ole selkeitä viimeaikaisia päätöksiä omistajapolitiikasta, joihin tytäryhtiöiden toimintaa ja taloutta voitaisiin peilata. Tarkastuslautakunta esittää, että tytäryhtiöiden tavoitteet asetetaan jatkossa siten, että ne edistävät kuntakonsernin toimintaa ja ovat linjassa kunnan strategian kanssa.</p> <p>Tilikaudella 2018 kunta on hyväksynyt kuntalain mukaisen konserniohjeen. Kunnanhallitus on käsitellyt aktiivisesti keskeisten tytäryhtiöiden asioita ja useita tytäryhtiöiden kannalta tärkeitä päätöksiä on saatu tehtyä ja asioita vietyä siten eteenpäin. Tytäryhteisöjen toimintaan liittyy edelleen kuitenkin myös merkittäviä riskejä, kuten yhtiöiden taloudellisen tilanteen kehittyminen. Kunnan tulee lähivuosina tehdä ratkaisuja sen suhteen, mitkä yhtiöt tukevat kuntakonsernin toimintaa ja miten yhtiöistä saadaan suurin mahdollinen hyöty kunnan elinvoimaisuuden ja palvelujen tuottamisen kannalta.</p> <p>Kuntakonsernin tunnusluvut ovat kunnan tavoin heikentyneet edellisestä tilikaudesta. Konsernin tunnusluvut eivät kokonaisuudessaan täytä kuntalain mukaisia kriisikunnan kriteerejä, mutta kunnan on kiinnitettävä huomiota tunnuslukujen kehittymiseen. Kriisikuntakriteereiden muuttuessa ovat konsernin tunnusluvut vielä merkittävämmässä asemassa. Muutoinkin kunnan tulee huomioida johtamisessa kuntakonserni kokonaisuutena, eikä yksittäisinä osina. Kunnan tulee huomioida riskienhallinnassa ja taloussuunnittelussa myös tytäryhteisöjen toiminta ja taloudellinen tilanne.</p>
<p>Tarkastuslautakunta esittää, että</p> <ul style="list-style-type: none"> - Konserniyhtiöiden tavoitteet asetetaan nykyistä enemmän yhtiöille eikä kunnalle. Tavoitteissa tulee huomioida kunnan kuntastrategia ja kunnan omistajapoliittiset linjaukset. - Kunta käsittelee ja vahvistaa sen omistajaohjauksen tavoitteet sekä miettii keinot, näihin pääsemiseksi. - Tilinpäätöksen toimintakertomuksessa esitetään jatkossa kuntia koskevan ohjeistuksen mukaisesti konsernivalvontaa koskevat tiedot.

3 Vuoden 2018 arviointikertomuksen havaintojen jälkiseuranta

Tarkastuslautakunnan vuoden 2018 arviointikertomuksen jälkiseuranta perustuu kunnanhallituksen toimintakertomuksessa esitettyihin tietoihin sekä tarkastuslautakunnan arviointikokousten yhteydessä saamiin tietoihin ja havaintoihin. Toimielinten pöytäkirjat, tilintarkastajan raportit ja selvitykset ovat myös olleet tarkastuslautakunnan käytettävissä.

Rautalammin kunnanvaltuusto on käsitellyt tarkastuslautakunnan tilivuodesta 2018 antaman arviointikertomuksen 10.6.2019. Kunnanvaltuusto on tarkastuslautakunnan esityksen mukaisesti pyytänyt kunnanhallitukselta ja hallintokunnilta vastineet arviointikertomuksessa esitettyihin toimenpiteisiin. Kunnanhallitus on käsitellyt eri toimialojen arviointikertomukseen antamia selvityksiä syksyn 2019 aikana.

Tarkastuslautakunta toteaa, että lautakunnan vuoden 2018 arviointikertomuksessa esille ottamien päähavaintojen pohjalta hallintokunnat ovat antaneet asianmukaiset selvitykset ja vastukset. Havaintojen pohjalta on pääosin ryhdytty toimenpiteisiin.

4 Yhteenveto

Tarkastuslautakunta on edellä esittänyt arvion kunnan ja kuntakonsernin vuoden 2019 toiminnan ja talouden tavoitteiden toteutumisesta. Tarkastuslautakunta on myös pyrkinyt ottamaan kantaa siihen, onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla.

Tilivuoden 2019 arvioinnin yhteenvetona tarkastuslautakunta toteaa, että

- Vuoden 2019 talousarviossa vahvistetut toiminnan tavoitteet on saavutettu kohtalaisesti. Kaikkien tavoitteiden toteumaa ei ole raportoitu kunnan tilinpäätöksessä eikä tarkastuslautakunta ole siten voinut näiltä osin ottaa kantaa tavoitteiden toteutumiseen.
- Rautalammin houkuttelevuuden lisääminen on keskeinen haaste, johon kunnan on satsattava myös jatkossa. Kunnalla on kokoonsa nähden käytössään monipuolisia palveluita, ja tarkastuslautakunta uskoo kunnan potentiaaliin markkinoida itseään houkuttelevana asuinpaikkana ja matkailukohteena, vaikkakin se on huolissaan kunnan potentiaalista tarjota jatkossakin monipuolisia asumis- ja matkailupalveluja.
- Kunnan alkuperäisessä talousarviossa vuodelle 2019 arvioitiin, että kunnan tilikauden alijäämäksi muodostuisi 1,4 milj. euroa. Talousarviomuutosten jälkeen vuoden 2019 alijäämäksi arvioitiin 1,8 milj. euroa. Tilikauden 2019 alijäämäksi muodostui 1,2 milj. euroa, joka on 0,6 milj. euroa muutettua talousarviota pienempi alijäämä.
- Kunnassa tai kuntakonsernissa ei ole kattamatonta alijäämää, eikä kunnan siten ole tarvinnut tehdä talouden tasapainottamissuunnitelmaa. Kunnan ja erityisesti kuntakonsernin tunnusluvut ovat kuitenkin kriittisellä tasolla, ja kunnan tulee seurata näiden kehittymistä ja tehdä tarvittaessa merkittäviäkin toimenpiteitä kuntatalouden parantamiseksi.

Kunnan hallinnon kehittämiskohteita ja seurattavia asioita on esitetty edellä olevissa kappaleissa. Yhteenvetona lautakunta on koonnut tähän keskeisimmät suositukset:

- Kuntastrategia:
 - o Strategian tilinpäätösraportointiin sisällytetään kriittisille menestystekijöille asetettujen mittareiden toteumat taulukkomuodossa ja mahdollisuuksien mukaan aikasarjoina.
- Toiminnan ja talouden tavoitteet:
 - o Vuositavoitteet johdetaan kuntastrategiasta siten, että ne ovat yksiselitteisiä ja niiden toteutuminen voidaan mitata. Talousarviossa esitetään myös se, kuinka tavoite linkittyy voimassa olevaan kuntastrategiaan.
 - o Tavoitteissa vältetään yleisluonteisia tavoitteita. Tavoitteet määritetään kunnan toiminnan ja toimintaympäristön kautta kuntaa koskeviksi. Tavoitteiden tulee olla mahdollisimman konkreettisia ja niiden toteutumisen arviointia varten on rakennettava mahdollisuuksien mukaan toimivat mittarit.
- Kuntatalous:
 - o Kunnan tulee kriittisesti arvioida myös investointeja suhteessa muuttuvaan palvelutarpeeseen ja talouden tasapainottamistyöhön.
 - o Kunta pyrkii omistajaohjauksen keinoin edistämään kuntayhtymien taloudellisen raportoinnin ajantasaisuutta ja tietojen saamista kuntaan, jotta kunta pystyy reagoimaan mahdollisiin menoennusteissa tapahtuneisiin muutoksiin ajoissa.
- Kuntakonserni:
 - o Konserniyhtiöiden tavoitteet asetetaan yhtiöille eikä kunnalle. Tavoitteissa tulee huomioida kuntastrategia ja kunnan omistajapoliittiset linjaukset.

- Kunnanhallitus ja konsernijohto seuraavat tytäryhtiöiden toimintaa aktiivisesti. Myös toimenpiteiden vaikuttavuutta tulee arvioida ja toimenpiteisiin tulee tehdä jälkiseurantaa.

Tarkastuslautakunta kiittää kunnan henkilöstöä hyvin tehdystä työstä ja sitoutuneisuudesta kunnan toiminnan kehittämiseen.

5 Tarkastuslautakunnan esitys kunnanvaltuustolle

Tarkastuslautakunta jättää arviointikertomuksen vuodelta 2019 kunnanvaltuuston käsiteltäväksi ja esittää, että valtuusto pyytää arviointikertomuksessa esitetyistä havainnoista kunnanhallituksen selvitykset niin, että ne voidaan käsitellä syys- tai lokakuussa pidettävässä kunnanvaltuuston kokouksessa.

Rautalammilla 3. kesäkuuta 2020

Emma Ilomäki
Puheenjohtaja

Senja Hallivuori
Varapuheenjohtaja

Päivi Heikkinen
Jäsen

Lauri Lundberg
Jäsen

Tauno Herranen
Jäsen

Martti Törrönen
Jäsen

Annikki Kaipainen
Jäsen